cronica universală), s-a integrat filosofia păgână concepției creștine, s-a dezvoltat o mișcare mistică, al cărei reprezentant tipic bizantin este isihasmul, s-a făurit o artă de o mare originalitate, cu influențe în tot spațiul mediteraneean etc. Oricine va lectura cartea lui Louis Bréhier se va convinge de deosebita forță creatoare a civilizației bizantine, de prefundul său caracter european (*Viața intelectuală*, p. 249-432).

De altfel, concluziile lucrării merg în aceeași direcție:

"Societatea bizantină era europeană prin instituțiile sale familiale, prin atașamentul la tradițiile antice..., prin limba și cultura sa elenă" Influențele orientale n-au lipsit – "izolarea femeilor, moda vestimentară, coafura celor două sexe, gustul pentru podoabe, pentru culori strălucitoare, pentru stofe scumpe, pentru bijuterii, perle și pietre prețioase..., practicile privind tortura inumană, superstițiile, magia, astrologia, doctrinele maniheiste care puneau Ortodoxia în pericol" "Și totuși, conchide Louis Bréhier, ceea ce frapează în această societate mixtă este faptul că partea europeană primează asupra celei asiatice" (p. 433). Cu alte cuvinte, civilizația bizantină este atașată profund valorilor europene, care, de altfel, îi datorează foarte mult; recuperarea ei la adevărata dimensiune este, de aceea, o necesitate. Traducerea *Civilizației bizantine* a lui Louis Bréhier este un bun prilej în acest sens.

NELU ZUGRAVU

JOSEPH MITSUO KITAGAWA, *În căutarea unității. Istoria religioasă a omenirii*, traducerea de CLAUDIA DUMITRU, București, Ed. Humanitas, 1994, 336 pag.

Singurul capitol de reținut din cartea lui J.M. Kitagawa este, după opinia noastră, cel intitulat *În căutarea unei noi sinteze*, în special ultimele sale secțiuni (p. 220-282). Autorul sublinează un aspect ce a devenit, după al doilea război mondial, o realitate cel puțin stânjenitoare pentru civilizația occidentală, considerată până atunci sursa tuturor valorilor și focarul culturii universale, anume epuizarea spirituală a acesteia și avansul în câmpul său a variatelor "tipuri de spiritualitate orientală și a diferitelor tradiții religioase" (p. 263). Cu alte cuvinte, Occidentul a încetat să mai fie polul de referință, "modelul paradigmatic" al "sintezei religie-cultură-societate-ordine politică" (p. 268). În strânsă legătură cu acest fenomen se întâmplă un altul, generat de "starea tragică de decădere a umanității" (p. 272), anume accentuarea eforturilor pentru a găsi o nouă unitate a omenirii prin întâlnirea și dialogul dintre concepții, categorii și experiențe aparținând diverselor patrimonii spirituale.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Finalitatea unui asemenea demers este greu de întrevăzut și autorul este nevoit să recunoască – aproape dezamăgit – că lumea va rămâne mult timp fragmentară, "că diferitele religii vor continua să evolueze conform propriei lor dinamici, încrucișându-se pe suprafața globului" (p. 276), că, în consecință, unitatea spirituală a omenirii rămâne încă un deziderat. O cale de izbăvire a provincialismului ar fi, după J.M. Kitagawa, ca, cel puțin în plan religios, oamenii să păstreze un echilibru între ceea ce el numește "semnificația interioară" a unei religii, respectiv fidelitatea față de esența sa doctrinară, și "semnificația exterioară" a ei, anume acceptarea pluralității și conviețuirii credințelor. "...ca persoane religioase – conchide istoricul – sperăm și avem încredere că diferite tradiții religioase posedă suficiente resurse pentru a oferi omenirii divizate credința, curajul și speranța necesare pentru a îndura și a depăși lipsa de semnificație și ambiguitate care ne înconjoară" (p. 282).

Dacă acest capitol atrage atenția lectorului asupra unei realități căreia autorul îi este martor, o cunoaște și o analizează cu profunzime, capitolele dedicate vechilor credințe care, într-un fel sau altul, și-au pus problema unității omenirii, sunt de-o superficialitate rar întâlnită, au un conținut mai degrabă factologic decât problematic, prezintă multe inexactități – unele de-a dreptul puerile, iar ecuația "sinteza religie-cultură-societate-ordne politică" îi scapă în întregime. De exemplu, cine va citi paragraful despre zoroastrism (p. 34-35) nu va afla nimic despre esența religiei amintite, nici în ce măsură aceasta a "căutat" unitatea religioasă a populației. Rolul lui Alexandru Macedon în unificarea lumii euro-asiatice abia dacă este întrezărit din masa de date istorice iar aprecieri de genul "el [Alexandru – n.n.] marchează sfârșitul civilizației din Mesopotamia și Orientul Mijlociu și începutul unui mod de gândire mediteraneean bazat pe civilizația greco-romană (sic!), cu instituțiile sale economice, sociale, politice, culturale și religioase atât de profund diferite" (p. 39), "Alexandru cel Mare a înființat un vast imperiu ce cuprindea Egiptul, lumea mediteraneană (!), întregul Orient Mijlociu..." (p. 89), sub domnia suveranului amintit s-a creat un "guvern mondial (!)" (p. 91), printre statele principale desprinse de imperiul macedonean se afla "Africa de Nord (!), sun conducerea Ptolemeilor" (p. 91) pun sub semnul întrebării soliditatea cunoștințelor lui J.M. Kitagawa.

Nimic semnificativ, în sensul ideii fundamentale a cărții, nu rezultă din paginile dedicate concepției romane – de exemplu, rolul cultului imperial în menținerea unității vastei stăpâniri romane. În schimb, enunțurile puerile și aprecierile eronate abundă: romanii au învățat de la greci arhitectura (p. 94); Magna Mater ar fi o divinitate deosebită de Cybele, după cum reiese din enumerarea zeităților de la p. 95; "cultul lui Mithra fascina deopotrivă

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tineretul și oamenii simpli |nimic despre soldați, care erau principalii adoratori – n.n.|, deoarece el se imprima |mai mult decât| ordinea și disciplina atât de dragi inimilor romanilor (!)"; Augustus știa că "împărați (sic!) decedați", precum Alexandru, "erau ridicați la rangul de zei, atât de greci, cât și de romani (!)" (p. 95); Tiberiu este cunoscut doar pentru că în timpul său a fost răstignit Isus Christos, el fiind "un conducător de stat mediocru (!)" (p. 97); Constantin s-a comportat "ca un monarh *cezaro-papal*" (p. 100, subl. aut.; interesant concept !, pentru care vezi și pagina 121, 122); Teodosie cel Mare a fost unul dintre "regii (sic!)" Imperiului roman (p. 101); împărații din Imperiul roman de Răsărit aveau "pretenția" "de a fi și papi și cezari" (!!) (p. 102) etc., etc. Toate aceste exemple constituie lucruri de-a dreptul curioase pentru un istoric al religiilor și face ca lucrarea să fie, mai mult decât pe jumătate, aproape inutilizabilă. Această situație – deloc singulară – mă duce cu gândul la moderația de care ar trebui să dea dovadă cei interesați de traducerea unor lucrări aparținând literaturii științifice occidentale. Apartenența la spațiul cultural amintit nu este și o garanție a valorii.

Nelu Zugravu

ALAIN RUZE, *Latinii din Carpați. Dovezi ale continuității românești la nordul Dunării*, traducere din limba franceză de CIREȘICA DIMITRIU-RUZE, București, Ed. Științifică, 1994, 136 pag.

Simpatia autorului pentru români – "acești *veri* latini ai noștri", cum se exprimă el (p. 27) – pare a fi o moștenire cu adânci rădăcini; Alain Ruze face parte dintr-o veche familie princiară – senioria de Beaulieu –, din rândurile căruia s-a remarcat și Martin al II-lea Funée, autorul unei *Istorii generale a tulburărilor din Ungaria și Transilvania* (1595), în care era amintită romanitatea românilor (p. 72-73, nota 1). Lucrarea *Latinii din Carpați* degajă aceeași afecțiune pentru urmașii romanității orientale. Construită pe o profundă cunoaștere a izvoarelor istorice, pe o bibliografie substanțială, la zi, cuprinzând inclusiv lucrări și studii românesti (vezi notele și *Bibliografie*, p. 124-135), această carte este, deopotrivă, "riguros metodică, în concepție și realizare" – cum o recomandă Georges-André Chevallaz, fost presedinte al Confederației Helvetice (p. 7-8). Scopul ei foarte generos este acela de a invita "pe toți cei care doresc să știe cine sunt românii... la cuvenita înțelegere, în afară de orice polemică, într-un spirit senin și riguros științific a realității nord-dunărene" (p. 27).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro